

بررسی ممیزی در سینمای ایران و مقایسه آن با ایالات متحده آمریکا و فرانسه

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۱۴۲۴۹

اردیبهشت ماه ۱۳۹۴

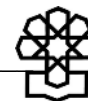
معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۳.....	ممیزی چیست؟
۳.....	گونه‌های ممیزی
۵.....	ممیزی در ایران
۸.....	ممیزی در فرانسه
۱۲.....	ممیزی در آمریکا
۱۷.....	جمع‌بندی
۲۰.....	منابع و مآخذ

بررسی ممیزی در سینمای ایران و مقایسه آن با ایالات متحده آمریکا و فرانسه

چکیده

سینما به‌عنوان یک هنر تأثیرگذار همواره مورد توجه سیاستگذاران و ناظران اجتماعی بوده و هست. بسیاری از کشورها برای حفظ سلامت جامعه خود و نیز کنترل بر آنچه به شهروندانشان از طریق آثار سینمایی عرضه می‌شود، به اعمال ممیزی می‌پردازند. معیارها، روش‌ها و ساختارهای اعمال ممیزی با توجه به نوع رژیم حاکم در کشورها با یکدیگر متفاوت است. در این راستا پژوهش حاضر برای شناخت فرآیندهای ممیزی در سه کشور ایران، فرانسه و ایالات متحده آمریکا، مطالعه‌ای تطبیقی انجام داده که مهمترین یافته‌های آن عبارتند از:

- نظام سیاستگذاری هنری در این سه کشور با یکدیگر متفاوت است.
- ممیزی در سینمای ایران دارای یک فرآیند دولتی ساختارمند است، که با تدوین قوانین و مقررات و داشتن ساختار فرعی برای اجرایی‌سازی این قوانین و مقررات به صورت مستقیم اعمال ممیزی می‌کند.
- دولت فرانسه گرچه در گذشته به صورت مستقیم در حوزه سینما به اعمال ممیزی می‌پرداخت، اما امروزه بدون آنکه قوانین مجزایی درباره ممیزی سینما داشته باشد، معیارهای مربوطه را در میان سایر قوانین و مقررات قرار داده آثاری که در سالن‌های این کشور به نمایش درمی‌آید را تحت نظارت خود دارد و پس از بازبینی برای آنها مجوز صادر می‌کند. ازسوی دیگر با ایجاد یک نظام حمایتی گسترده برای هنرمندان، آنها را تحت کنترل خود قرار داده است.
- دولت آمریکا در گذشته تجربه ممیزی مستقیم را داشت، اما با تغییرات گسترده‌ای روبرو شد و امروزه در این کشور آثار سینمایی تا موقعی که به نمایش عموم درنیامده باشند، هیچ نوع ممیزی بر آنها اعمال نمی‌شود و تنها در یک ساختار صنفی (به ظاهر غیردولتی) به رتبه‌بندی آثار سینمایی می‌پردازند و اعمال ممیزی را به اشخاص و خانواده‌ها واگذار کرده است.

مقدمه

یکی از مهمترین وظایفی که دولت‌ها برای خود قائل هستند، ضمانت و حمایت از حقوق شهروندان است. با این فرض اصلی، دولت‌ها بسیاری از اقدامات خود را توجیه و شهروندان را قانع می‌کنند. از استانداردهای کالاهایی که شهروندان استفاده می‌کنند تا جلوگیری از ورود و عرضه کالاهایی که مضر شناخته می‌شوند.

در عرصه فرهنگ و هنر نیز از گذشته‌های نه‌چندان دور، یعنی درست آن زمانی که آثار فرهنگی و هنری عمومی شدند، دولتیان بر آنچه که به عموم عرضه می‌شد نظارت و کنترل می‌کردند، هر چند دولت‌ها رویه‌ها و حدود دخالت مختلفی دارند. از این جهت، ممیزی یا سانسور به‌عنوان یکی از وظایف دولت برای حفظ سلامت جامعه جاری و ساری گردید.

در چنین حالتی دولت‌ها بنا به وظیفه و گاهی نیز به اصرار بسیاری یا برخی از شهروندان خود، در محتوای آثار فرهنگی و هنری ورود کرده و چنین عملی را به هیچ‌وجه مخل آزادی بیان شهروندان نمی‌دانند. زیرا فرض بر این است که آثار هنری بر ذهن و فکر شهروندان از خرد و کلان اثرگذار بوده و اثرات منفی بر جای می‌گذارد و در این راستا باعث می‌شود احساسات آنها نسبت به برخی از موضوعات جریحه‌دار شده و رفتارهای نامطلوب اجتماعی بروز کند. با چنین مفروضاتی اعمال ممیزی مشروعیت یافته است.

اما این روند با رشد فکری و پیدایش جنبش‌هایی که آزادی بیشتری می‌خواستند، دچار دگرگونی‌هایی شد. این دگرگونی در برخی از جوامع بیشتر و در برخی نیز کمتر بود. چنانکه شاهد دگرگونی در معیارها، نوع و روش اعمال ممیزی بودیم. هر چند برخی از دولت‌ها از اعمال ممیزی‌های بسیار خود کاسته‌اند اما با همه این دگرگونی‌ها هنوز یک کنترل اجتماعی سازمان یافته در همه کشورهای جهان وجود دارد که به اعمال ممیزی می‌پردازد.

یکی از مهمترین آثار فرهنگی و هنری که در نظام‌های سیاسی مورد توجه ناظران و سیاستگذاران فرهنگی و هنری است، حوزه سینما است. سینما به‌عنوان یکی از کالاهای هنری تأثیرگذار در جهان امروز جایگاه مهمی در سیاست‌های فرهنگی کشورها دارد و به همین دلیل حساسیت خاصی نسبت به آن و محتوایی که عرضه می‌شود، از آغاز تا به امروز وجود داشته است.

در این گزارش با طرح این سؤال که دولت‌های ایران، فرانسه و ایالات متحده آمریکا تا چه میزان در محتوای تولیدات سینمایی خود ورود می‌کنند، تلاش شده تا نظام ممیزی یا سانسور در سیستم سیاستگذاری هنری آنها بررسی شود.

برای چنین مطالعه‌ای از منابع در دسترس مانند کتب و مقالات در فضای اینترنت و رجوع به سایت‌های رسمی برخی از مراکز تأثیرگذار در فرآیند تولید و اکران سینمایی در این کشورها و رجوع به برخی از کارشناسان، بهره گرفته شد.

ممیزی چیست؟

از ممیزی تعاریف مختلفی وجود دارد، که از یکسو با مفهوم نظارت، انطباق دارد و ازسوی دیگر بر مداخله مستقیم دولت در تولیدات فرهنگی اشاره دارد. با این حال در یکی از تعاریف معتبر چنین آمده که ممیزی به‌عنوان معادل سانسور (Censor) عبارتند از: بررسی کتاب‌ها، فیلم‌ها، نوشته‌ها و غیره به منظور زدودن چیزهایی که به‌نظر می‌رسد توهین‌آمیز، غیراخلاقی، مضر برای جامعه و مانند آن باشند.^۱ در تعریف جامع دیگر از ممیزی چنین آمده است که ممیزی دربردارنده همه انواع توقیف‌ها و مجوزهای ساخت یافته اجتماعی است که از انتشار ایده‌ها، اطلاعات، تصاویر و دیگر پیام‌ها از طریق کانال‌های ارتباطی اجتماعی جلوگیری کند، خواه این ممنوعیت ازسوی نظام سیاسی، اقتصادی، مذهبی یا دیگر منابع اقتدار فراهم آمده باشد. این امر دربردارنده ممنوعیت‌ها و مجوز دادن‌های آشکار و پنهان است.^۲

از این جهت باید گفت که ممیزی یک فرآیند نظام‌مند است، چنانکه فردی قصد دارد به اظهار و بیان چیزی پردازد، معیارهایی برای تمییز دادن وجود دارد، شخصی دیگر به بررسی آنچه بیان شده با آنچه معیار است می‌پردازد و در نهایت حکم بر اعمال ممیزی می‌دهد و حذف بخش یا بخش‌هایی از آنچه بیان و یا اظهار شده منجر می‌شود. به عبارتی، پیش از آنکه چیزی برای عموم بیان و یا اظهار شود، مورد بررسی قرار گرفته و موارد ناشایست حذف می‌شود.^۳ عمل ممیزی در حوزه فرهنگ همه کالاهای و آثار مربوطه را شامل می‌شود؛ کتاب، شعر، نمایشنامه، فیلمنامه، تئاتر، فیلم، ریتم آهنگ‌ها، حرکات، گفتار و هر آنچه توان بیان و اظهار را داشته باشد.

گونه‌های ممیزی

درباره گونه‌های ممیزی نظرات و دیدگاه‌های گوناگونی بیان شده است که بررسی همه آنها در این گزارش ممکن نیست. با این حال در این گزارش به دو گونه اصلی از ممیزی اشاره خواهد شد.

در یک تقسیم‌بندی تحلیلی ممیزی در دو مقوله طبقه‌بندی شده است:

۱. ممیزی ممانعت‌کننده، احتیاطی یا تجویزی: این شکل ممیزی که درواقع کنترل قبلی بر روی قلم و بیان است، به انواع محدودیت‌های قانونی، دستورالعمل‌های تنظیم فکر و نوشته، تفتیش و ممانعت‌های پیش از انتشار و... اطلاق می‌گردد که از طریق آنها سعی می‌شود، نوشته یا سخن به طریقی ارائه شود که از نظر نظام کنترلی بی‌ضرر و بی‌اشکال تلقی گردد. بدیهی است در اعمال این

۱. فرهنگنامه وبستر (<http://www.merriam-webster.com/dictionary>)

2. Jansen, Censorship: The Kont that Binds, p. 221.

۳. این عمل می‌تواند توسط خود فرد هم صورت بگیرد که به آن خودسانسوری می‌گویند.

ممیزی، محتوا و شکل بیان ممکن است تغییرات اساسی کند. چرا که در سایه محدودیت‌های توصیه شده بسیاری از مطالب، اعم از نقد و نظر اساساً نمی‌تواند طرح شود.

۲. ممیزی مجازاتی، تعقیبی یا توقیفی: در این شکل از ممیزی که در بیشتر موارد مکمل نوع اول است، اثر منتشر شده یا بیان اظهار شده، تحت تعقیب قرار می‌گیرد. بازرسی و تفتیش وجود ندارد، اما اگر آزادی از حدودی تجاوز کرد صاحب اثر توقیف و مجازات می‌شود.^۱

همچنین اعمال ممیزی در حوزه سینما را با توجه به رویکردهایی که در نظارت بر حوزه سینما در نظام‌های سیاسی وجود دارد، سیستم‌های ممیزی را به سه گونه می‌توان تقسیم کرد:

۱. ممیزی مستقیم،

۲. ممیزی غیرمستقیم،

۳. ممیزی ترکیبی.

در ممیزی مستقیم، قانون و مقرراتی از قبل مواردی که غیرقابل انتشار در فیلم باشد، را احصا نموده و یک سازمان یا نهاد عمومی (دولتی یا غیردولتی) با بررسی محتوای فیلمنامه و فیلم موارد غیرقانونی را ممیزی می‌کند. بنابراین ممیزی مستقیم یعنی ساختاری که شامل موارد زیر باشد:

۱. قوانین و مقررات ویژه ممیزی،

۲. ساختار ویژه برای اعمال قوانین و مقررات،

۳. اعمال از طریق محدودسازی تولید و نمایش.

در ممیزی غیرمستقیم، قانون مصادیق مورد حمایت‌های مالی و غیرمالی خود را تعیین می‌کند و نهاد یا سازمان مسئول، آثاری که شایسته دریافت حمایت‌ها باشند را شناسایی و تحت حمایت خود قرار می‌دهند. در این سیستم یک نظام رتبه‌بندی وجود دارد که طی آن سازوکاری وجود دارد که آثار سینمایی را براساس محتوایی که به مخاطبان ارائه می‌شود، درجه‌بندی و یا رتبه‌بندی می‌کنند و به این شکل بخشی از نظارت و ممیزی را برعهده خود مخاطب و یا افرادی که اختیاری بر مخاطب دارند (مثل والدین و مربیان)، واگذار می‌کنند. در نتیجه ممیزی غیرمستقیم شامل موارد زیر است:

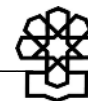
۱. فقدان قانون و مقررات مشخص درخصوص ممیزی و پراکنده بودن آن در میان سایر قوانین،

۲. فقدان ساختار ویژه برای اعمال محدودیت و ممیزی،

۳. اعمال محدودیت از طریق کمک مالی و رتبه‌بندی.

در ممیزی ترکیبی، قوانین و مقررات مدونی برای مصادیق حمایت تعیین نمی‌شود، اما برخی از مصادیق کلان ممنوعیت به صورت نوشته شده و مدون وجود دارند که آنها را اعلان می‌دارند. حمایت‌ها به صورت هدفمند در راستای سیاست‌های کلان یک نظام سیاسی بوده، اما موارد ممنوعه با توجه به

۱. احمد رجب‌زاده، ممیزی کتاب: پژوهشی در ۱۴۰۰ سند ممیزی کتاب در سال ۱۳۷۵، تهران، نشر کویر، ۱۳۸۰، ص ۱۸.

آنکه در سطوح بالایی در نظر گرفته می‌شود، و با منافع ملی همخوانی دارد، به شدت برخورد می‌شود و ممیزی ممکن است به حذف کل فیلم منجر شود. بنابراین در ممیزی ترکیبی موارد ذیل وجود دارد:

۱. قوانین و مقررات مدون،

۲. اعمال محدودیت‌های مالی و رتبه‌بندی.

ممیزی در ایران

سازمان سینمایی و امور سمعی و بصری وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان متولی اصلی نظارت بر حوزه سینما است. هرگونه ممیزی نیز توسط این سازمان هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم اعمال می‌شود، اما جنبه مستقیم آن بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. دلیل عمده آن وجود قوانین و ساختار عینی مربوط به آن است که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود.

قوانین و مقررات نظارت و اعمال ممیزی بر فیلم شامل:

۱. بند «۲۳» ماده (۲) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مصوب مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۶/۲/۲۳).

۲. آیین‌نامه بررسی فیلمنامه و صدور پروانه فیلمسازی، مصوب هیئت وزیران مورخ ۱۳۶۸/۵/۱۴ و اصلاحات بعدی.

۳. آیین‌نامه نظارت بر نمایش فیلم و اسلاید ویدئو و صدور پروانه نمایش، مصوب هیئت وزیران در مورخ ۱۳۸۲/۵/۱۹ (نخستین بار در سال ۱۳۶۴ تصویب شد و چند بار نیز اصلاح گردید).

۴. آیین‌نامه تولید و تأمین برنامه‌های ویدئویی، مصوب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۷۲.

۵. آیین‌نامه عرضه و نمایش نوارهای ویدئویی، مصوب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی سال ۱۳۷۲ و اصلاح آن در سال ۱۳۸۲.

ساختاری که توسط سازمان سینمایی برای اجرای قوانین و آیین‌نامه‌های فوق ایجاد شده دارای دو بخش اصلی است:

۱. در بخش تولید فیلم،

۲. در بخش نمایش فیلم.

۱. بخش تولید فیلم

برای بررسی فیلمنامه شورایی به نام «شورای صدور پروانه فیلمسازی» تشکیل می‌شود که اعضای آن با

معرفی رئیس سازمان سینمایی و حکم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی تعیین می‌شوند.

مراحل زیر برای ممیزی در فیلمنامه انجام می‌شود:

- ۱-۱. درخواست تهیه‌کننده حقیقی یا حقوقی معتبر با تکمیل و ارائه فرم تقاضای پروانه ساخت.
- ۱-۲. ارائه اسناد و مدارک مربوطه برای طرح در شورای پروانه ساخت شامل: یک نسخه طرح فیلمنامه کامل.
- توضیح:** چنانچه کارگردان و یا تهیه‌کننده برای اولین بار تقاضای دریافت مجوز ساخت فیلم سینمایی نماید، صلاحیت‌های حرفه‌ای آنها بر مبنای رزومه و اسناد مثبت ارائه شده قبل از طرح فیلمنامه در شورا مورد بررسی قرار می‌گیرد.
- ۱-۳. چنانچه صلاحیت کارگردان و تهیه‌کننده فیلم‌ها در شورای پروانه ساخت تأیید شود، خلاصه‌ای از فیلمنامه و اصل فیلمنامه مورد بررسی شورا قرار می‌گیرد.
- ۱-۴. اگر فیلمنامه در شورای مذکور با اشکالات اساسی مواجه باشد و مورد تأیید قرار نگیرد، درخواست از دستور جلسه خارج و بایگانی می‌شود.
- ۱-۵. اگر در شورای مذکور بر فیلمنامه ایراداتی وارد شود، تهیه‌کننده باید تا تأمین نظر شورا اصلاحات را انجام دهد. در برخی موارد اگر اصلاحات جزئی و قابل رفع باشد با اخذ تعهد کتبی از تهیه‌کننده پروانه صادر می‌شود.
- ۱-۶. پس از تأیید فیلمنامه در شورا، پروانه ساخت (فیلمسازی) فیلم مزبور توسط اداره کل سینمای حرفه‌ای صادر می‌شود.
- ۱-۷. در صورت نیاز تهیه‌کننده به همکاری دیگر نهادها و سازمان‌ها، معرفی‌نامه هم داده می‌شود.
- ۱-۸. پروانه ساخت تا پنج ماه نیز قابل تمدید است.

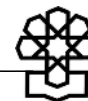
۲. بخش نمایش فیلم

آثار سینمایی پس از تولید، بار دیگر به سازمان سینمایی وارد می‌شوند تا برای نمایش و توزیع مجوز دریافت نمایند. برای صدور پروانه نمایش فیلم، شورایی به نام «شورای نظارت بر نمایش فیلم و اسلاید و ویدئو» تشکیل می‌شود که اعضای آن با معرفی رئیس سازمان سینمایی و حکم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی تعیین می‌شوند.

برای صدور پروانه نمایش صاحب اثر با رجوع به اداره کل سینمای حرفه‌ای در سازمان سینمایی، پرونده‌ای (که در بردارنده فرم شناسنامه مالکیت، فیش واریز به خزانه‌داری، خلاصه فیلمنامه و تیتراژ آغاز و پایان است) تشکیل می‌دهد.

فیلم توسط شورای مذکور بررسی و با معیارهای مدون و معروف مطابقت داده می‌شود. در صورت

نیاز به اصلاح به صاحب اثر برگردانده می‌شود و در غیر آن، مورد تأیید قرار گرفته و در روال صدور پروانه نمایش قرار می‌گیرد.

آثاری که نیاز به اصلاح داشتند نیز پس از انجام اصلاحات توسط شورای بازبینی که همان اعضای شورای نظارت هستند، مورد بازبینی قرار می‌گیرند و در صورت پذیرش اصلاحات، برای صدور پروانه ارسال می‌گردند.

اما اگر اصلاحات مورد پذیرش قرار نگیرند و صاحب اثر بر عدم اصلاح خود اصرار ورزد، فیلم بنا به درخواست معاون نظارت و تأیید رئیس سازمان سینمایی به شورای عالی نظارت ارسال می‌شود، تا مورد بازبینی مجدد قرار گیرد.

پس از دریافت مجوز نمایش، صاحب اثر برای نمایش فیلم باید مسیری اداری را طی کند که وارد شورای صنفی اکران می‌شود، و در آنجا در نوبت اکران قرار می‌گیرد. این شورا نیز زیر نظارت معاونت نظارت سازمان سینمایی است و به محتوای اثر کاری ندارد و بیشتر جنبه تنظیم‌گر تقویم اکران آثار سینمایی را دارد.

با این حال براساس ماده (۴) آیین‌نامه نظارت بر نمایش فیلم و اسلاید ویدئو و صدور پروانه نمایش، سازمان سینمایی می‌تواند بنا به ضرورت‌های سیاسی و فرهنگی از نمایش فیلمی که دارای پروانه نمایش است جلوگیری نموده و پس از رفع موانع (در صورت امکان) مجدداً اجازه نمایش صادر بنماید.

مهمترین معیارهایی که به‌عنوان ممیزی در ماده (۳) این آیین‌نامه آمده عبارتند از:

۱. انکار یا سست کردن اصل توحید و دیگر اصول دین مقدس اسلام و یا اهانت به آنها به هر شکل و طریق که باشد.

۲. نفی یا تحریف و یا مخدوش کردن فروع دین مقدس اسلام.

۳. اهانت مستقیم و یا غیرمستقیم به پیامبران الهی و ائمه معصومین علیهم‌السلام و مقام رهبری (ولی فقیه) یا شورای رهبری و مجتهدان جامع‌الشرایط.

۴. هتک حرمت مقدسین و مقدسات اسلامی و سایر ادیان شناخته شده در قانون اساسی.

۵. نفی برابری انسان‌ها از هر رنگ و نژاد و زبان و قوم و انکار ملاک برتری که تقوی است و تحریک اختلاف نژادی و قومی و یا استهزا و تمسخر آنها.

۶. نفی یا مخدوش نمودن ارزش والای انسان.

تبصره - هیئت نظارت موظف است ضوابط نحوه حضور زن را به طوری که با کرامت انسانی زن مغایرت نداشته باشد با توجه به ضوابط شرعی در کلیه فیلم‌ها اعم از ایرانی و خارجی تعیین و در اختیار سازندگان داخلی و واردکنندگان فیلم‌های خارجی قرار دهد.

۷. اشاعه اعمال رذیله و فساد و فحشا.

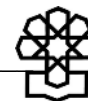
۸. تشویق و ترغیب و یا آموزش اعتیادهای مضر و خطرناک و راه‌های کسب درآمد از طرق نامشروع مانند قاچاق و غیره.
۹. کمک به نفوذ فرهنگی یا سیاسی یا اقتصادی بیگانگان که مغایر با سیاست نه شرقی نه غربی جمهوری اسلامی ایران است.
- تبصره -** فیلم‌هایی که متضمن آشنا کردن بیننده به آداب، رسوم و فنون اقوام، ادبیات، هنر و صنایع ملتها و محیط‌های مختلف طبیعی، جغرافیایی و علوم انسانی و تکنیک‌های گوناگون فیلم‌سازی و یا تقویت‌کننده قوه تفکر و سرگرم‌کننده و یا آموزنده و نظایر اینها باشد به شرطی که از اهداف استثماری و استعماری پیروی نکنند می‌توانند پروانه نمایش دریافت دارند.
۱۰. بیان و یا عنوان هرگونه مطلبی که مغایر منافع و مصالح کشور بوده و مورد سوءاستفاده بیگانگان قرار گیرد.
۱۱. نشان دادن صحنه‌هایی از جزئیات قتل و جنایت و شکنجه و آزار به نحوی که موجب ناراحتی بیننده یا بدآموزی گردد.
۱۲. بیان حقایق تاریخی و جغرافیایی به نحوی که موجب گمراهی بیننده شود.
۱۳. نشان دادن تصاویر و اصوات ناهنجار اعم از آن که ناشی از نقص فنی یا غیر آن باشد به نحوی که سلامت تماشاگر را به خطر اندازد.
۱۴. نمایش فیلم‌هایی که از ارزش تکنیکی و یا هنری نازلی برخوردار بوده و یا ذوق و سلیقه و پسند تماشاگران را به انحطاط و ابتذال بکشد.

جمع‌بندی بخش ایران

ساختار مشخصی برای اعمال ممیزی در ایران وجود دارد که براساس قوانین و مقررات فرادستی خود که به همین موضوع نیز مرتبط هستند، این وظیفه را انجام می‌دهند اگرچه حمایت‌هایی نیز انجام می‌پذیرد، اما اصل نظام ممیزی در ایران به صورت مستقیم می‌باشد. ازسوی دیگر ممیزی در ایران بیشتر از نوع ممانعت‌کننده، احتیاطی یا تجویزی است. زیرا اثر پیش از نمایش اعمال ممیزی می‌شود.

ممیزی در فرانسه

ممیزی و سانسور در فرانسه ریشه در تئاتر این کشور دارد. نخستین ممیزی‌های تئاتر هم به سال ۱۶۹۹ میلادی برمی‌گردد. آن زمانی که مؤسسه «کمدی فرانسه»^۱ دست به انحصاری کردن تئاتر در

پاریس زد و در ازای آن قول داد که به کلیسا درصد بیشتری از درآمد خود را بدهد. در این انحصار هر تاثیری که در شهر پاریس اجرا می‌شد باید از این نهاد مجوز می‌گرفت و محتوای خود را با اراده آن هماهنگ می‌نمود. با انقلاب فرانسه در ۱۷۹۱ این انحصار شکسته شد، اما پنج سال بعد دوباره برقرار شد و تا سال ۱۸۶۴ تحت این انحصار قرار داشت. با اعلامیه آزادی در این سال، نوعی آزادی در هنر برقرار گردید، اما گرفتن مجوزی که تعهداتی را در پی داشت، لغو نشد و این بار ازسوی شهرداری‌ها شکل گرفت.^۱

در سال‌های بعد نیز همین روال پی گرفته شد و تلقی‌های مختلفی که در فرانسه شکل می‌گرفت تعیین‌کننده رویکرد دولت نسبت به ممیزی بود. در برخی مواقع شدت برخورد دولت با آثار سینمایی زیاد می‌شد چنانکه در دوران جنگ به‌خصوص جنگ الجزایر شدت سانسور زیاد شده بود. در دورانی هم که بحران‌های اجتماعی افزایش می‌یافت، مانند سال ۲۰۰۹، این شیوه برخورد با آثار سینمایی افزایش می‌یافت. اما رفته رفته از شدت ممیزی در نظام فرهنگی فرانسه کاسته شد که این امر بیشتر مربوط به تغییرات اجتماعی و فکری بود که در این کشور به وقوع پیوسته بود. اما با همه آزادی‌هایی که برای سینماگران فراهم آمده بود نظام فرهنگی فرانسه بنا به دلایل مختلفی چون حفظ فرهنگ فرانسوی و تقویت آن در برابر دیگر فرهنگ‌ها، و حفظ برتری هژمونیک فرانسه در میان کشورهای فرانکوفون (فرانسوی زبان، که به ۲۹ کشور می‌رسند)، کنترل خود را به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر سینما حفظ کرده، اما از شیوه‌های غیرمستقیم استفاده بیشتری می‌برد.

به‌خصوص پس از جنگ جهانی اول و حضور گسترده فیلم‌های آمریکایی (هالیوودی) در این کشور، دولت به بهانه «ایجاد تعادل و توازن فرهنگی» دست به ایجاد محدودیت برای آثار سینمایی هالیوود و نیز آمریکاییانی که قصد فیلم‌سازی در فرانسه داشته باشند، زده است.^۲ وزارت فرهنگ فرانسه و در کنار آن «مرکز ملی سینمای فرانسه»^۳ که خود دارای کمیسیون‌های مختلفی است، بر کلیه آثار سینمایی تولیدی و توزیع‌شونده در سینماهای فرانسه نظارت دارند. این نظارت به چند شکل اصلی انجام می‌شود:

۱. صدور مجوز

طبق قوانین موجود در فرانسه، کلیه آثار سینمایی که در سینماهای فرانسه به نمایش درمی‌آیند باید از مرکز ملی سینمای فرانسه ویزا (مجوز) دریافت کنند، چه فیلم تولید داخل باشد و چه خارج. برای صدور مجوز قوانین شهروندی فرانسه به‌عنوان معیار اصلی ارزیابی آثار سینمایی به شمار می‌آید. هر اثری که برخلاف این قوانین تولید شود مجوز اکران در سینماهای فرانسه را نخواهد یافت.

1. Jens Ulff-Møller. Hollywood's Film Wars with France, 2001, p. 36.

2. Richard Abel: French Film Theory and Criticism. Princeton University Press, 1993. P. 71.

3. Le Centre national du cinéma et de l'image animée (CNC)

در برخی از موارد نیز حساسیت ویژه‌ای وجود دارد؛ مانند قانون ضد یهودستیزی^۱، تبعیض نژادی^۲ انکار آشویتس^۳.

۲. رتبه‌بندی

زیر نظر وزارت فرهنگ در فرانسه کمیسیونی به نام «کمیسیون طبقه‌بندی سینمایی»^۴ وجود دارد، که براساس محتوای فیلم‌ها آنها را به پنج رتبه تقسیم می‌کند، که شامل:

- برای همگان
- برای افراد زیر ۱۰ سال ممنوع است
- برای افراد زیر ۱۲ سال ممنوع است
- برای افراد زیر ۱۶ سال ممنوع است
- برای افراد زیر ۱۸ سال ممنوع است

اما نکته اصلی این است که به صورت مشخص و مدون قابل تشخیص نیست که بر چه اساسی این طبقه‌بندی صورت می‌گیرد. اما بسیاری معتقدند که صحنه‌های خشونت‌آمیز و مستهجن بودن و مسائل مربوط به اعتیاد در تعیین رتبه‌ها اثرگذارند.

۳. حمایت^۵

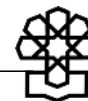
دولت فرانسه بنا به سیاست‌های فرهنگی خود برنامه حمایتی گسترده‌ای را در سطح صنعت فیلم‌سازی ایفا می‌کند. بخش عمده‌ای از این حمایت‌ها در راستای نظارت بر تولیدات است. به نحوی که آثار سینمایی برای آنکه از حمایت‌های مالی مرکز ملی سینمای فرانسه بهره‌مند شوند مراحل زیر را طی می‌کنند.

الف) پیش از تولید

مرکز ملی سینما طرح‌های ارائه شده را مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد. طرح در حقیقت خلاصه‌ای از داستان یا سناریوی فیلم است که در ده صفحه ارائه می‌شود. ارزیابی طرح در مرکز ملی سینما براساس اصولی از قبیل استقبال مردم و پیش‌بینی فروش قابل قبول و نیز در برداشتن مضامین مورد نظر در سیاست‌های فرهنگی انجام می‌شود.

1. Antisemitisme
2. Discrimination
3. Auschwitz Denial
4. Commission de Classification Cinématographique

۵. در تهیه این بخش طی مصاحبه‌ای از نظرات آقای سعید نوری، دکترای کارگردانی سینما از فرانسه، بهره گرفته شد.

کمیسیون شش نفره‌ای از سناریونویسانی که در استخدام مرکز ملی سینما قرار دارند هر فصل یکبار تشکیل جلسه می‌دهد و به بررسی طرح‌های ارسالی می‌پردازد. در صورتی که طرح مورد قبول واقع شود ۱۵ هزار یورو کمک دولتی برای تبدیل آن به سناریو اختصاص می‌یابد. پس از دریافت کمک، طراح شش ماه فرصت دارد تا فیلمنامه نهایی را با حجمی بیش از ۷۰ صفحه آماده کرده و جهت بررسی بعدی به مرکز ملی سینما تحویل دهد. نکته قابل توجه آنکه طراح با دریافت ۱۵ هزار یورو هیچ تکلیفی در قبال تهیه سناریو ندارد. با این وصف هنگامی که طرح توسط کمیسیون مربوطه تصویب می‌شود به معنای ظرفیت در استقبال مردم و فروش بالاست. بنابراین منطقی نیست طرح تصویب شده را به سناریو تبدیل نکرد.

کمیسیون دوم فیلمنامه در مرحله دوم و پس از تحویل سناریو تشکیل می‌شود. معمولاً در این مرحله سناریوها تصویب می‌شوند، چرا که قبلاً شالوده و مضمون اصلی آن در قالب طرح ارائه و تصویب شده بود. پس از تصویب سناریو در کمیسیون بررسی سناریو، نویسنده فرصت پیدا می‌کند تا تهیه‌کننده‌ای را به مرکز ملی سینما معرفی کند. از این مرحله فرآیند تولید فیلم آغاز می‌شود.

همچنانکه آمد در فرآیند بررسی طرح و سناریو مرکز ملی سینما جز بررسی اصول فیلمنامه‌نویسی، سایر معیارها و شاخص‌ها را مورد توجه قرار نمی‌دهد. این امر به معنای عدم توجه به موازین اجتماعی و ارزش‌های جامعه نیست. با توجه به گستردگی قوانین متعدد شهروندی و مقررات حاکم، چنین فرض می‌شود که با ارائه طرح اساساً تصور اینکه کسی برخلاف مقررات و موازین اجتماعی قصد تولید فیلمی را داشته باشد، وجود ندارد. به عبارت دیگر فیلمنامه‌نویس پیش از ارائه طرح یا سناریو به مرکز ملی و اساساً حین نگارش طرح موازین جامعه را مورد توجه قرار داده است. به این شکل به نوعی خودسانسوری و رعایت موازین اجتماعی اقدام می‌کند.

ب) حمایت در حین تولید

تهیه‌کنندگان در سینمای فرانسه اشخاص حقوقی هستند که قبلاً تجربه تولید فیلم را پیدا کرده‌اند. بنابراین سناریونویس ملزم است از بین تهیه‌کنندگان موجود، کسی را به مرکز ملی سینما معرفی کند. تهیه‌کننده فیلم پس از آنکه توسط سناریونویس به مرکز ملی معرفی شد موظف است برآورد مالی تولید فیلم را به مرکز ملی ارائه کند. این برآورد می‌تواند در چارچوب معینی ارائه شود. با بررسی و تصویب برآورد، نیمی از بودجه اختصاص یافته به تهیه‌کننده پرداخت می‌شود. به این ترتیب فرآیند تولید فیلم آغاز می‌شود.

اقساط بعدی بودجه اختصاص داده شده در طول دوره تولید پرداخت می‌شود. بازرسان مرکز ملی سینما با بررسی روند پیشرفت تولید مجوز پرداخت‌های بعدی را صادر می‌کنند.

ج) حمایت پس از تولید

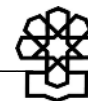
اهمیت فیلم از حیث اقتصادی و فرهنگی، موجب شده است تا تهیه‌کنندگان نه تنها در فرانسه بلکه در بسیاری از دیگر کشورها پیش از نمایش فیلم، با اکران محدود آن بازخوردهای اجتماعی را گردآوری کرده و در ویرایش نهایی مورد توجه قرار دهند. به عبارت دیگر فیلم نهایی قبلاً از فیلتر نظارتی جمعی از نخبگان اصناف مختلف گذشته و ضعف‌های کیفی آن از لحاظ فیلم‌سازی جبران شده است. در این مرحله تهیه‌کننده به ارزیابی تأثیر فیلم خود، پیش از اکران عمومی دست می‌زند. بنابراین فیلم برای صدور مجوز نمایش^۱ یا شماره ویزا مجدداً در اختیار مرکز ملی سینما قرار می‌گیرد. مجوز نمایش براساس میزان انطباق فیلم با سناریوی مصوب صادر می‌شود. با این وصف کارگردان تا ۳۰ درصد اجازه دارد از انعطاف در تغییرات ابداعی سناریو استفاده کند. با دریافت مجوز نمایش، تهیه‌کننده فیلم را از طریق سینماهایی که تحت نظارت مرکز ملی قرار دارند به نمایش درمی‌آورد. این سینماها به لحاظ کیفی توسط مرکز ملی رصد می‌شوند. از سوی دیگر ۴۰ درصد از جوهی که تماشاگران از طریق خرید بلیت به سینماها می‌پردازند از طریق سامانه‌ای که به صندوق ملی سینما متصل است به حساب آن مرکز واریز می‌شود تا مجدداً در فرآیند تولید فیلم‌های بعدی قرار بگیرد.

جمع‌بندی بخش فرانسه

- استفاده از ممیزی مستقیم شامل ساختار و قوانین ویژه و اعمال محدودیت تولید و نمایش.
 - استفاده از ممیزی غیرمستقیم شامل کمک‌های مالی به موارد همسو و رتبه‌بندی؛ در نتیجه نظام ممیزی فرانسه یک نظام ترکیبی است.
 همچنین دولت فرانسه در بررسی طرح‌ها و فیلمنامه‌ها نیز به صورت ممانعت‌کننده و احتیاطی عمل می‌کند و هم وقتی آثار تولید، بدون حمایت دولت، مجوز نمایش را گرفته و آماده نمایش شدند، حداقل از سوی سینماداران به نوعی توقیف شده و امکان نمایش نمی‌یابند.

ممیزی در آمریکا

در اواخر دهه ۱۹۰۰ تصاویری که از طلاق، جرم، مستی، سکس و وحشیگری در فیلم‌ها نشان داده می‌شد، باعث شد تا جمعی از والدین، معلمان و رهبران مذهبی و سیاسی از دولت بخواهند تا وضعیت فیلم‌سازی را تنظیم کند. تلاش‌های گسترده آنها منتج به تدوین قانون سانسور شهرداری شد که

نخستین آن در سال ۱۹۰۶ در نیویورک بود و سپس در سال ۱۹۱۳ تکمیل گردید، پس از آن دیگر ایالت‌ها مانند شیکاگو (۱۹۰۷)، نیز دست به این اقدام زدند. در ادامه آن قانون ایالتی سانسور در فیلم‌سازی در پنسیلوانیا (۱۹۱۱)، کانزاس و اوهایو (۱۹۱۳) و مریلند (۱۹۱۶) نیز تصویب گردید. در سایر ایالت‌ها به همین شکل چنین کمیسیون‌هایی تشکیل گردید.

در نیویورک «کمیسیون ایالتی فیلم‌سازی» با ترکیب سه عضو که با انتخاب فرماندار بود، در سال ۱۹۲۱ تشکیل شد. هر فیلمی را که ممیز تشخیص می‌داد که مستهجن، خارج از نزاکت، غیراخلاقی، غیرانسانی، موهن به مقدسات است، یا دارای ویژگی‌هایی بود که نشان دادن آن به سوی فساد اخلاقی یا تحریک به جرم تمایل داشت، مجوز نمایش دریافت نمی‌کرد.

مجموعه قوانین تولید فیلم هالیوود در سال ۱۹۳۰ وضع شد که دربردارنده استانداردهای تهیه شده توسط کمیسیون فیلم‌سازی نیویورک بود. به‌عنوان مثال مطابق این قانون صحنه‌هایی که به ستودن جرم بپردازند، استفاده از سلاح‌های گرم در موارد غیرضرور، نمایش نوشیدن مشروبات الکلی، تولد نوزاد، عمل جراحی، فاحشگی، یا برده‌داری سفیدپوستان، ترویج رفتارهای خطرناک جنسی، شیوه‌های قاچاق و غیره را در خود داشته باشند، مشمول ممیزی می‌شوند. از این دوران به‌عنوان عصر سانسور در ایالات متحده آمریکا یاد می‌شود.^۱

این قانون تا سال‌ها (یعنی تا ۱۹۶۷) توسط سازمانی که به همین نام تشکیل شده بود اعمال می‌گردید. به این طریق که غالب فیلم‌هایی که تولید می‌شدند برای اکران عمومی خود ناچار بودند که مجوز آن را از این سازمان بگیرند و سازمان نیز براساس معیارهای موجود در این قانون به اعمال ممیزی می‌پرداخت. این سازمان موازی با کمیسیون فیلم‌سازی نیویورک فعالیت می‌کرد و گاه آثاری به خاطر برخی از صحنه‌های فیلم از این سازمان مجوز دریافت نمی‌کردند، اما کمیسیون به آنها مجوز می‌داد.

نکته قابل توجه آن بود که «مؤسسه تولید و توزیع فیلم آمریکا»^۲ مبدع این قانون بود به نوعی که خود هم در اجرای این قانون و ذیل خود آوردن دیگر شرکت‌های فیلم‌سازی و توزیع‌کننده فیلم نقش مؤثری را ایفا کرده بود. کنترل این مؤسسه به حدی رسیده بود که کلیه فیلم‌های شرکت‌ها از برای قانون تدوین شده توسط این مؤسسه می‌گذشت و گرفتن مجوز این مؤسسه شرط اکران فیلم بود. در سال‌های پایانی دهه ۶۰ میلادی، این مؤسسه نام خود را «انجمن سینمای آمریکا»^۳ گذاشت. از این جهت این دوره از سانسور در آمریکا که به ظاهر توسط مؤسسات غیردولتی اعمال می‌شد به‌عنوان دوره «خودتنظیمی»^۴ هم یاد می‌شود.

در دوران جنگ جهانی اول و به‌خصوص جنگ دوم که در همین دوره واقع است، دولت نیز قانونی

1. Francis G. Couvares. *Movie Censorship and American Culture*, 2006. P. 167.

2. Motion Picture Producers & Distributors of America, Inc

3. Motion Picture Association of America

4. self-Regulation

را تصویب کرد که «اداره سانسور» از درون آن خارج شد. هر چند این اداره منحصر به سینما نبود و سایر رسانه‌های جمعی را شامل می‌شد. اما اعمال این اداره حوزه سینما را هم متأثر کرده بود و علاوه بر استانداردهای مجموعه قوانین تولید فیلم به جنبه‌های جدیدی نیز در محتوای آثار سینمایی توجه می‌شد.^۱ اوج تلاش‌ها برای اعمال ممیزی مستقیم و حتی کوبنده به دوران موسوم به مک کارتیسم برمی‌گردد. در دهه ۱۹۵۰ که اوج جنگ سرد بود، دوران سیاهی برای سینمای آمریکا و هالیوود رقم خورد و کارگردانان زیادی همچون چارلی چاپلین به بهانه کمونیست بودن، تحت تعقیب قرار گرفتند.^۲ در سال ۱۹۶۷ تغییرات اساسی در صنعت فیلم‌سازی و حوزه اجتماع رخ داد که باعث تغییر اساسی در این قانون شد، در حدی که این قانون بی‌اثر شد. اندک اندک آثاری پیدا شدند که دیگر برای نمایش آثار خود نیازی نمی‌دیدند که مجوز و یا مصوبه‌ای سازمان قانون فیلم‌سازی بگیرند.

دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ دورانی است که تغییرات گسترده‌ای در اجتماع، فرهنگ و سیاست ایالات متحده آمریکا به وجود آمد. به تبع این وقایع، نظام نظارتی و ممیزی فیلم در آمریکا همراه شد و با تغییراتی که در گفتمان عمومی نسبت به مسائل غیراخلاقی، سینما و فیلم‌سازی دیگر مانند سابق نبود. فیلم و سینما در دوران جدید با مبنای اقتصادی - سیاسی در مسیر تسخیر جهان و کسب منفعت برای سرمایه‌گذاران بود. اجتماع این روزهای آمریکا دیگر مانند گذشته نسبت به تصاویری که تا دیروز مستهجن بودند، حساس نبود، تا برخی بتوانند با یک جنبش کوچک نظام ممیزی پایه‌ریزی کنند.

در این روزها دولتمردان نیز با تعریف جدیدی که در وظایف دولت به وجود آمد، نگاه دیگری به صنعت سینما پیدا کردند، آنچنان که ادارات و کمیسیون‌های سینمایی به جای اعمال ممیزی به کمک سینماگران رفتند. در حال حاضر در خصوص فیلم‌سازی، ایالت‌ها به صورت غیرمتمرکز عمل می‌کنند. دولت فدرال تنها با تصویب قوانین کلان در این حوزه مداخله غیرمستقیم دارد و ایالت‌ها با اختیارات بیشتری عمل می‌کنند.

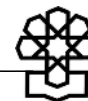
با این حال در هر یک از ایالت‌های آمریکا اداراتی وجود دارد که نقش عمده آنها کمک به توسعه صنعت فیلم‌سازی است. عمده این نقش ایجاد بانک اطلاعات از این صنعت و محافظت از آثار ارزشمند است. به‌عنوان مثال در کتابخانه کنگره، بنیادی برای محافظت از آثار سینمایی شکل گرفته است. همچنین این ادارات با هدف کنترل و تسهیل در روند صنعت فیلم‌سازی، فیلم‌سازان را ملزم به دریافت مجوزهایی می‌کنند.

برخی از مجوزها عبارتند از:

1. David P. Hayes: The Production Code of The Motion Picture Industry (1930-1967). 2009, (www.Production Code. Dhwriting. Com).

۲. مارشال برمن؛ تجربه مدرنیته، ترجمه مراد فرهادپور، تهران، طرح نو، ۱۳۸۶، ص ۴۵ و ۴۶.

- مجوز مربوط به استفاده از تسلیحات و ابزارهای نظامی که از دپارتمان دفاعی در هر ایالت گرفته می‌شود و غالباً نیروهای چندگانه آمریکا هر یک دفتر یا اداره‌ای برای کمک به هنرمندان تعیین کرده است.
  - مجوز مربوط به استفاده از جاده‌ها، خیابان‌ها و بزرگراه‌ها که توسط اداره حمل‌ونقل ایالت‌ها داده می‌شود.
  - مجوز مربوط به استفاده از پارک‌ها و تفرجگاه‌های عمومی که توسط اداره مربوطه صادر می‌شود.
  - مجوز مربوط به استفاده از ساختمان‌های دولتی.
  - مجوز مربوط به استفاده از سواحل، رودخانه‌ها و جنگل‌ها که اداره محیط زیست صادر می‌کند.
  - مجوز مربوط به استفاده از خودروهای سنگین و بزرگ که اداره حمل‌ونقل ایالت‌ها می‌دهد.
- در کنار ادارات فیلمی که در ایالت‌ها وجود دارد و برخی از مجوزها را صادر می‌کنند، کمیسیون‌های مختلفی نیز در ایالت‌های آمریکا هستند که وظیفه اصلی آنها کمک به صنعت فیلم‌سازی است تا به‌عنوان مثال بتوانند برای سینماگران تخفیفات مالیاتی بگیرند. در این کمیسیون‌ها هم سیستم کنترلی وجود دارد که به صورت غیرمستقیم جنبه نظارتی و تا حدودی ممیزی دارد. مهمترین ممیزی که در آثار سینمای آمریکا انجام می‌شود جنبه رتبه‌بندی دارد. به این شکل که انجمن سینمای آمریکا (MPAA) که به نوعی جمع اصناف سینمایی آمریکا به شمار می‌آید رویه گذشته خود در اعمال ممیزی را به رتبه‌بندی آثار تغییر داد. بدین شکل که آثار سینمایی پس از تولید، توسط این انجمن به لحاظ محتوای پورنو (مستهجن) و خشونت‌آمیز داشتن رتبه‌بندی می‌شود و به کسانی که می‌خواهند فیلم را ببینند از این طریق اعلان می‌کنند که محتوای فیلم به لحاظ تصاویر و گفتگوها برای چه سنینی قابل نمایش است. در ضمن این کار، محدوده زمانی برای پخش آثاری که رتبه‌های بالا به لحاظ پورنوگرافی را دارند، سالن‌های سینمایی تعیین می‌کنند.
- در شکلی که در ادامه آمده سیستم رتبه‌بندی آثار سینمایی که توسط انجمن سینمای آمریکا اعمال می‌شود را می‌توان مشاهده کرد.^۱

1. <http://www.mpa.org/film-ratings/>

THE FILM RATING SYSTEM

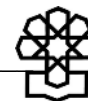
EMPOWERING FAMILIES TO MAKE INFORMED MOVIE CHOICES

<p>GENERAL AUDIENCES</p> 		<p>Nothing that would offend parents for viewing by children.</p>
<p>PARENTAL GUIDANCE SUGGESTED</p> 		<p>Parents urged to give "parental guidance." May contain some material parents might not like for their young children.</p>
<p>PARENTS STRONGLY CAUTIONED</p> 		<p>Parents are urged to be cautious. Some material may be inappropriate for pre-teenagers.</p>
<p>RESTRICTED</p> 		<p>Contains some adult material. Parents are urged to learn more about the film before taking their young children with them.</p>
<p>NO ONE 17 AND UNDER ADMITTED</p> 		<p>Clearly adult. Children are not admitted.</p>

FILMRATINGS.COM

با این حال ممیزی‌های دیگری در آثار سینمایی نه به شکل گذشته، بلکه در شکل جدیدی با در نظر گرفتن برخی سیاست‌ها و معیارهای کلان اعمال می‌شود. دولت آمریکا در قوانین مختلف خود موارد ممنوعه‌ای را برای کلیه رسانه‌ها اعم از فیلم در نظر گرفته است. برخی از این موارد شامل، نشان دادن نحوه تولید و به‌کارگیری مواد منفجره و تسلیحات مخرب، تبلیغ گروه‌های سیاسی خرابکار، برملا کردن اسرار نظامی و امنیتی و بهره‌گیری سوء از کودکان و افراد زیر ۱۸ سال در آثار سینمایی، مسائل مربوط به کپی رایت، موضوعات مربوط به هولوکاست و آشویتس است.

اعمال این ممیزی نه قبل از نمایش بلکه در حین نمایش است. به این شکل که اگر هر اثری هر یک از موارد مطروحه در قوانین فدرال و یا ایالتی به‌عنوان ممنوعه در خود نمایش بدهد، توسط دستگاه ذیربط یا نهادها و اشخاص حقوقی به‌عنوان مدعی علیه به دادگاه فراخوانده می‌شود. در اینجا تهیه‌کننده اثر مسئول پاسخ به دعاوی شکات خواهد بود و در صورت عدم رد اتهامات باید مجازات را

متحمل گردد. از این جهت، این گونه ممیزی بعد از اکران و نمایش توسط نهاد خاصی انجام نمی‌شود.

جمع‌بندی بخش آمریکا

نظام ممیزی در ایالات متحده آمریکا به دلیل آنکه قانون و یا مقررره مشخصی در این حوزه ندارد و ساختار ویژه‌ای نیز تعیین نکرده، با استفاده از سازوکارهای حمایتی و نیز رتبه‌بندی آثار سینمایی توسط بخش غیردولتی به اعمال ممیزی غیرمستقیم می‌پردازد. دولت آمریکا از اواخر دهه ۱۹۶۰ به سمت ممیزی مجازاتی، تعقیبی یا توقیفی روی آورد و صاحبان آثار پس از آنکه اثر خود را به نمایش گذاشتند و اگر از حدود آزادی تعیین شده تجاوز کنند، اثرشان توقیف و صاحب آن مجازات می‌شود.

جمع‌بندی

تاریخ ممیزی در سینمای جهان نشان می‌دهد که این عمل از سوی دولت و یا نهادهای مرتبط با آن همیشه و به شکل‌های مختلفی اعمال می‌شد و هنوز هم ادامه دارد. اما در جهان امروز دولت‌ها سعی کرده‌اند ممیزی خود را با روش‌های پنهان اعمال کنند تا در ظاهر از قرارداد خود با جامعه مبنی بر صیانت از حقوق آنان عدول نکرده باشند.

در تطبیق سه نظام ممیزی در سه کشور ایران، فرانسه و آمریکا نکات زیر قابل توجه است:

۱. دولت ایران کشوری است که نظام سیاستگذاری فرهنگی آن عمری نزدیک به چهار دهه دارد^۱ که در مقایسه با دو کشور فرانسه و آمریکا که تجربه سیاستگذاری‌های فرهنگی آنها به یک قرن هم می‌رسد، بسیار اندک است. لذا در ایجاد ساختارهای فرهنگی و هنری تجربیات آنها بسیار بیشتر از کشور ایران است.

۲. دو کشور فرانسه و آمریکا تا قبل از انقلاب اسلامی به لحاظ اجتماعی و فرهنگی درگیر جنگ سرد و جبهه کمونیسم بودند، با این حال بعد از فروپاشی شوروی کمتر در معرض تهاجمات بیرونی بودند به عنوان کشورهای قدرتمند در سطح جهان شناخته می‌شدند. جایگاه این دو کشور این امکان را داده که عرصه تهاجم کمتری از سوی دیگر کشورها باشند و خود در پی گسترش فرهنگ و مؤلفه‌های فرهنگی خود به صورت تهاجمی باشند.^۲

۳. وقوع انقلاب اسلامی به عنوان انقلاب فرهنگی باعث پیدایش معانی جدید از انسان و حیات فرهنگی بشریت شده و در تمام سطوح ارزش‌های مدرن به خصوص ارزش‌های غربی را به چالش کشیده است. این چالش باعث شده است تا این کشورها احساس خطر بیشتری کرده و هجمه‌های خود

۱. با توجه به انقلاب سال ۱۳۵۷ که کل ساختارهای سیاسی و فرهنگی را متحول ساخت و طرحی نو در انداخته شد.

۲. نکته آنکه فرهنگ فرانسه بعد از جنگ جهانی اول به این سو تحت تأثیر فرهنگ آمریکایی بوده و دولت این کشور هم تلاش گسترده‌ای برای کاهش این تأثیرگذاری دارد.

را بر فرهنگ انقلابی ایرانی بیشتر کنند.

۴. سبک زندگی و ارزش‌های فرهنگی و سیاسی در هر یک از این سه کشور متفاوت است. نقطه حساسیت عمومی جوامع این کشورها نیز با یکدیگر فرق می‌کند. لذا باید به این موضوع به‌عنوان یکی از شاخص‌های مؤثر در تعیین نظام ممیزی توجه نمود.

۵. تعیین معیارها و ملاک‌های ممیزی عام‌تر و بالا بردن سطوح نظارتی در کشورهایی مانند آمریکا باعث شده تا این کشور در مسائل خردی که چندان با حاکمیت این دولت‌ها تعارض ندارد، وارد نشوند و با اعمال مقرراتی مانند درجه‌بندی آثار به لحاظ محتوایی، اعمال ممیزی را به شهروندان و خانواده‌ها بسپارند و از هزینه‌های خود بکاهند.

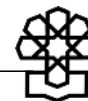
۶. هر سه کشور بنا به اهداف و آمال نظام سیاسی خود نسبت به فرهنگ و ارزش‌های ملت خود حساسیت ویژه‌ای دارند.

۷. سینما به‌عنوان یک ابزار در سه کشور از خاستگاه متفاوتی برخوردار است. در آمریکا این هنر-صنعت بخشی از اقتصاد و سلطه هژمونیک نظام سرمایه‌داری این کشور را شکل می‌دهد. در فرانسه این ابزار به‌صورت کامل در خدمت منافع پیش‌بینی شده در سیاست‌های فرهنگی این کشور است. اما در ایران این هنر نه تنها به‌عنوان یک صنعت هیچ‌گاه مدنظر نبوده، بلکه در دوران پیش از انقلاب به‌عنوان ابزار اجرای سیاست‌های مدرن‌سازی مبتدل پهلوی بود و پس از انقلاب ابزاری برای گسترش ارزش‌های متعالی منبعث از انقلاب اسلامی به‌شمار می‌آید.

اگر بخواهیم نگاهی کلی نسبت به نظام اعمال ممیزی در سه کشور ایران، ایالات متحده آمریکا و فرانسه داشته باشیم، جدول زیر این نگاه را فراهم می‌آورد:

شاخص کشور	نوع ممیزی	نقش دولت	نقش اصناف	قوانین مدون مربوط به ممیزی	زمان اعمال ممیزی	نظام رتبه‌بندی محتوای فیلم*	ساختار دولتی ممیزی
ایران	مستقیم	کامل	بسیار ضعیف	دارد	پیش از تولید و پیش از اکران	ندارد	وجود دارد
آمریکا	غیرمستقیم	بسیار محدود	قوی	ندارد	پس از اکران	دارد	وجود ندارد
فرانسه	ترکیبی	کامل	ضعیف	ندارد	پیش از تولید و پیش از اکران	دارد	وجود دارد

رتبه‌بندی با انگیزه ایجاد محدودیت در دسترسی به نوعی ممیزی احتیاطی به‌شمار می‌آید. زیرا مخاطبین را نسبت به محتوای آثار آگاه می‌کند.

با این وصف باید گفت که:

- به نسبت کشورهای فرانسه و آمریکا، در ایران موضوعات گسترده‌ای برای تعیین شاخص ممیزی توسط قانونگذار و سیاستگذار در نظر گرفته شده است. برخی از این موضوعات مدون شده و برخی نیز به صورت غیرمدون توسط ممیزان اعمال می‌شود.

- رویکرد اعمال ممیزی در فرانسه حذفی است، چرا که آثار سینما هم در مرحله فیلمنامه^۱ و هم نمایش برای گرفتن مجوز مورد بررسی و بازبینی قرار می‌گیرند و در صورت وجود موارد ممنوعه مجوز داده نمی‌شود.

- بخش خصوصی در کشور آمریکا نقش اصلی را در اعمال ممیزی ایفا می‌کند.

- در دو کشور ایران و فرانسه نقش ممیزی توسط دولت ایفا می‌شود و بخش خصوصی در مواردی بسیار محدود وارد این عرصه می‌شود.

- رویکرد حمایتی دولت فرانسه بسیار بیشتر از دولت آمریکا است و دربردارنده اکثر فیلم‌ها و هنرمندان می‌شود که دولت ایران هم همین گونه عمل می‌کند، اما حمایت‌های دولت آمریکا از سینمای هالیوود مبتنی بر نیازهای ایدئولوژیک این کشور برای گسترش هژمونی فرهنگی خود در سطح جهان است و حمایت‌های خود را معطوف به برخی از آثار می‌کند و نه همه آنها.

دولت ایران و فرانسه با ارائه حمایت‌های خود و نیز اعمال ممیزی مستقیم به صورت ترکیبی اعمال ممیزی می‌کنند. این ترکیب در ایران با غلبه ممیزی مستقیم همراه است. این در حالی است که کشور آمریکا تنها به صورت غیرمستقیم به اعمال ممیزی می‌پردازد. در اعمال ممیزی غیرمستقیم ایالات مختلف این کشور سازوکار خاص خود را دارند.

- در نظام فرهنگی ایران و فرانسه دولت به صورت رسمی و مشخص، بر روند سینمای خود نظارت می‌کند، این در حالی است که دولت آمریکا ظاهراً این وظیفه را به بخش غیردولتی واگذار کرده است و یک ساختار رسمی برای نظارت بر سینما ندارد.

- اگرچه تجاری بودن آثار نقش ویژه‌ای در تولید فیلم به‌خصوص در آمریکا دارد، اما نهادهای حامی و نیز آنهایی که به‌عنوان نوعی متولی در قالب نهادهای مدنی عمل می‌کنند، نقش بازدارندگی مؤثری در این صنعت ایفا می‌کنند.

- اصناف سینمایی هم در بسیاری از موارد علاوه بر تولید آثار تجاری به تولید آثار فرهنگی که مطابق با سیاست‌های خرد و کلان کشورشان هست نیز مبادرت می‌ورزند. همانگونه که در تدوین نخستین قانون ممیزی در این کشور جنبش نهادهای مربوط به خانواده‌ها و کلیسا به صورت مؤثری عمل کردند.

۱. در صورت داشتن درخواست برای دریافت حمایت‌ها.

منابع و مأخذ

۱. مجموعه قوانین و مقررات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۹.
۲. سایت سازمان امور سینمایی (www.cinema.farhang.gov.ir).
۳. سایت فرهنگنامه وبستر (http://www.merriam_webster.com).
۴. سایت مرکز سینمایی و انیمیشن فرانسه (www.cnc.fr).
۵. سایت انجمن تولید و توزیع فیلم آمریکا (www.mpaa.org).
۶. مصاحبه با آقای سعید نوری، کارگردان و کارشناس سینمای فرانسه.
۷. احمد رجبزاده. ممیزی کتاب: پژوهشی در ۱۴۰۰ سند ممیزی کتاب در سال ۱۳۷۵، تهران: نشر کویر، ۱۳۸۰.
۸. مارشال برمن، تجربه مدرنیته، ترجمه مراد فرهادپور، تهران، طرح نو، ۱۳۸۶.
9. Jansen. *Censorship: The Kont that Binds*, 2002.
10. Jens UIFF-Moller. *Holly Wood's Film Wars with France*, 2001.
11. Francis G. Couvares. *Movie Censorship and American Cultur*, 2006.
12. Richard Abel. *French Film Theory and Criticism*. Princeton University Press, 1993.
13. David P. Hayes, *The Production Code of The Motion Picture Industry (1930-1967)*, 2009, (www.Production Code.Dhwriting.com).

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۲۴۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی ممیزی در سینمای ایران و مقایسه آن با ایالات متحده آمریکا و فرانسه

نام دفتر: مطالعات برنامه و بودجه (گروه هنر، میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین: ابراهیم غلامپور آهنگر

همکاران: سیدعلی کشفی و مهدی ادیبان

ناظر علمی: سینا کلهر

متقاضی: حجت‌الاسلام و المسلمین پژمانفر

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. نظارت

۲. سینما

۳. ممیزی

۴. ایران

۵. فرانسه

۶. ایالات متحده آمریکا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۲/۲۱